

นิทานพระรามในฐานะวรรณกรรม พุทธศาสนา*

ประคอง นิมมานเหมินท์
ภาควิชาศิลปกรรม
ราชบัณฑิตยสถาน

บทคัดย่อ

นิทานเรื่องพระราม ได้แพร่กระจายเข้าสู่ล้านนาและดินแดนของชนชาติไทหลายกลุ่ม วรรณกรรมเรื่องนี้ได้รับการดัดแปลงให้เป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาในล้านนาและกลุ่มชนชาติไทที่อยู่ใกล้เคียง การศึกษาวรรณกรรมเรื่องพระรามของล้านนา ไทลื้อ และลาว ช่วยให้เห็นได้ว่า ความเชื่อและประเพณีอันเนื่องด้วยพุทธศาสนาในท้องถิ่นทำให้นิทานพระรามถูกนำมาสร้างสรรค์เป็นวรรณกรรมพุทธศาสนา ในการสร้างสรรค์นิทานพระรามให้เป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาในล้านนาและกลุ่มคนไทนั้นมี ๓ วิธี คือ ๑. แสดงให้เห็นว่ามีที่มาจากพระไตรปิฎก ๒. สร้างเป็นวรรณกรรมชาดก และ ๓. แทรกหลักธรรมทางพุทธศาสนา วรรณนิทานเรื่องพระรามของล้านนาและคนไทที่อยู่ใกล้เคียงน่าจะมีที่มาจากหลายแหล่ง และเกิดการสร้างสรรค์ขึ้นใหม่เป็นวรรณกรรมที่มีบทบาทหน้าที่ในการเผยแพร่วัฒนธรรมทางพุทธศาสนา เพื่อสร้างเสริมสันติสุขในท้องถิ่น

คำสำคัญ : นิทานพระราม, รามายณะ, วรรณกรรมพุทธศาสนา, ชาดกพื้นบ้าน

บทเกริ่น

มอริซ วินเทอร์นิทซ์ (Maurice Winternitz) นักวิชาการผู้หนึ่งที่ได้ศึกษาความเป็นมาของมหากาพย์รามายณะอย่างละเอียดลออได้สรุปว่า มหากาพย์เรื่องนี้น่าจะมีที่มาจากนิทานเรื่องพระราม ซึ่งเผยแพร่อยู่ในอินเดียเป็นเวลานานมาแล้ว เดิมเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับวีรบุรุษที่เป็นมนุษย์ธรรมดา (human hero) มีการเผยแพร่เป็นลำนำโดยคณะนักร้องซึ่งท่องเที่ยวขับร้อง ภายหลังจึง

มีการนำมาสร้างสรรค์เป็นวรรณกรรมทางศาสนา คือ เป็นทศรถชาดกอันเป็นเรื่องราวพระชาติหนึ่งของพระพุทธรเจ้า และเป็นมหากาพย์รามายณะ ซึ่งเป็นเรื่องราวปางหนึ่งของพระวิษณุหรือพระนารายณ์ มหากาพย์รามายณะฉบับดั้งเดิมที่แต่งโดยวาลมิกิน่าจะแต่งขึ้นในศตวรรษที่ ๓ ก่อนคริสต์ศักราช โดยอาศัยเค้าโครงจากลำนำเพลงโบราณ (ancient ballads) ดังกล่าว และต่อมาได้เกิดวรรณกรรมรามายณะอีกหลาย

สำนวน (ดูรายละเอียดใน Winternitz 1977, pp. 475 - 517) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้พระราชทานพระบรมราชาธิบายเรื่องนี้ไว้ในพระราชนิพนธ์เรื่องบ่อเกิดแห่งรามเกียรติ์ ดังนี้

“ในหนังสือรามายณะเองนั้น ไม่มีข้อความอันใดที่จะแสดงให้เห็นว่า แต่งขึ้นเมื่อใดแน่ แต่พวกปราชญ์ยุโรปผู้เอาใจใส่สอบสวนพิจารณาในโบราณ-

* บรรยายในการประชุมสำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๗

คดีและวรรณคดีสันนิษฐานว่า เรื่องราวจะได้ผูกขึ้นประมาณ ๒๔๐๐ ปีเศษล่วงมาแล้ว หรือราวต้นพุทธกาลของเรานั้นเอง แต่ต้องเข้าใจว่า เมื่อจับรวบรวมขึ้นเป็นรูปนั้นได้เป็นเรื่องโบราณอยู่แล้ว และจะได้แสดงกันเป็นตำนานต่อ ๆ กันมาแล้วหลายชั่วคนก่อนพุทธกาล ถึงแม้เมื่อได้รจนาเป็นกาพย์ขึ้นแล้วก็ยังคงท่องจำขึ้นใจและสวดกันต่อ ๆ มาอีก ๑๐๐ หรือ ๒๐๐ ปี จึงได้ลงเป็นลายลักษณ์อักษร และใช้เป็นคัมภีร์สำคัญในลัทธิไสยศาสตร์สืบมา หนังสือนั้นมีเป็นหลายนิยาย แต่ที่นับว่าสำคัญมีอยู่ ๒ นิยาย คือ อุตุนิยาย ๑ องคนิยาย (คือฉบับเบงกอล) ๑ อุตุนิยายเป็นหนังสือเก่ากว่า และมีข้อความที่เจือปนน้อยกว่าองคนิยาย” (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ๒๕๑๓, หน้า ๒-๓)

มหากาพย์รามายณะได้รับความนิยมเป็นอันมากในอินเดีย ภายหลังได้มีการแต่งขึ้นอีกหลายสำนวน (ศักดิ์ศรี แย้มนิตดา ๒๕๓๔, หน้า ๑๒) และได้แพร่กระจายจากอินเดียเข้าสู่ประเทศต่าง ๆ เฉพาะในเอเชียอาคเนย์นั้น นอกจากประเทศไทยแล้ว ยังพบวรรณกรรมเรื่องพระราม ทั้งที่เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะและวรรณกรรมลายลักษณ์ในประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย พม่า ลาว และเขมร แต่ละประเทศก็มีหลายสำนวน เสฐียรโกเศศได้กล่าวเป็นเชิงเปรียบเทียบไว้ในหนังสืออุปรณ์รามเกียรติ์ ว่าวรรณกรรมเรื่องพระรามนั้น “มีจำนวนมากมายก่ายกองจริง ๆ ถ้ารวมกันเข้าเห็นจะมากกว่า หนึ่งเล่ม

เกวียน จริง ๆ” (เสฐียรโกเศศ ๒๕๑๕, หน้า ๖) นิทานพระรามแต่ละสำนวนมีความแตกต่างกันมากบ้างน้อยบ้าง แม้รามายณะของอินเดียแต่ละฉบับก็มีข้อผิดแผกแตกต่างกัน นิทานพระรามที่แพร่กระจายจากอินเดียเข้าไปในสังคมอื่น มักปรับเปลี่ยนตามวัฒนธรรมประเพณีของสังคมนั้น ๆ บางทีก็เปลี่ยนแปลงไปมากจนแทบไม่เหลือเค้าเดิม เสฐียรโกเศศได้ให้ข้อสังเกตในเรื่องนี้ไว้ในหนังสือ *อุปรณ์รามเกียรติ์* หน้าเดียวกันว่า

“ครั้นเมื่อไปจากอินเดีย ตกถึงประเทศใด ก็ต้องกลายรูปห่างจากของเดิมออกไปทีละน้อย ๆ ตามลัทธิธรรมเนียมแห่งประเทศชาติ ลางฉบับไกลลิบแทบจำไม่ได้ว่า มีมูลมาจากแห่งเดียวกัน”

วรรณกรรมในประเทศไทยที่มีที่มาจากรามายณะนอกจากรามเกียรติ์ในภาคกลางแล้ว ยังพบในท้องถิ่นต่าง ๆ อีกเป็นจำนวนมาก งานค้นคว้าเกี่ยวกับวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ในประเทศไทยที่อยู่ในรูปวิทยานิพนธ์และงานวิจัยในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ได้แก่ วิทยานิพนธ์เรื่อง *ความสัมพันธ์ระหว่างรามายณะของวาลมิกิและรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑* ของ สมพร สิงห์โต (๒๕๒๐) การศึกษาเปรียบเทียบรามเกียรติ์ฉบับลานนา กับฉบับปักข์ใต้ ของ ฉัตรยุพา สวัสดิพงษ์ (๒๕๒๒) รามเกียรติ์ : ศึกษาในแง่การแพร่กระจายของนิทาน ของ

ศิริพร วิฑูระฐาน (๒๕๒๒) รามเกียรติ์กับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ของ ฉันทส ทองช่วย (๒๕๒๒) ลักษณะความเป็นมาและพฤติกรรมของตัวละครในรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๑ ของ ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์ (๒๕๒๔) การศึกษาเปรียบเทียบรามเกียรติ์ฉบับต่าง ๆ ของล้านนาไทย ของ พิษิต อัครนิมิต (๒๕๒๗) และ การศึกษาเรื่องรามเกียรติ์สำนวนท้องถิ่นอีสาน ของ ชฎารัตน์ สุนทรธรรม (๒๕๒๘) เป็นต้น

ในการประชุมทางวิชาการเรื่อง “นิทานพระราม รามายณะ รามเกียรติ์” ซึ่งคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยร่วมกับชมรมภาษาบาลีสันสกฤต จัดขึ้น ณ อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๖ เพื่อเฉลิมฉลองในโอกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุครบ ๔๘ พรรษา ผู้เขียนได้เสนอบทความเรื่อง “นิทานพระรามในบริบทสังคมไทย” ได้ชี้ให้เห็นว่า ในกลุ่มชนชาติที่พูดภาษาตระกูลไทหลายกลุ่ม ได้แก่ ไทลื้อในสิบสองพันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน ไทขิ่น และไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในประเทศพม่า ไทใหญ่ในสาธารณรัฐประชาชนจีน ไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนของไทย ตลอดจนจนลาวในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ก็มีวรรณกรรมว่าด้วยเรื่องราวของพระราม ซึ่งมีทั้งเรื่องเล่าที่เป็นมุขปาฐะและแต่งเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ ร้อยแก้วและ

ร้อยกรอง มีชื่อเรื่องต่าง ๆ กัน เช่น ไทลื้อและไทใหญ่ มีเรื่องลังกาสิบหัว ซึ่งบางแห่งเรียกว่าลังกาสิบสองหัว (ออกเสียงว่า ลังกาสิบโท และ ลังกาสิบสองโท หมายถึง ทศกัณฐ์) ไทจีนมีเรื่องพรหมจักร ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีพระรามชาดกและเรื่องพระลักพระลาม เป็นต้น นิทานเรื่องพระรามเป็นที่รู้จักแพร่หลายในดินแดนเหล่านี้เป็นอย่างดี บางกลุ่มยังนำมาแสดง เช่น ไทใหญ่ในเขตปกครองตนเองไตคอง สาธารณรัฐประชาชนจีนมีการเล่นจ๊วเรื่องลังกาสิบหัว ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีการเล่นโชน ในบทความดังกล่าวผู้เขียนได้สรุปผลการศึกษาเป็นภาพรวมไว้ ๓ ประเด็น คือ

๑. วรรณกรรมเรื่องนิทานพระรามบางส่วนเป็นสมบัติร่วมกันของล้านนาและกลุ่มชนชาติไทบางกลุ่ม เพราะพบทั้งในล้านนา ไทลื้อ ไทจีน และลาว ต่างกันเพียงชื่อเรื่อง ได้แก่ เรื่องปรัมมเหียร หรือ หอรมาน ที่พบในล้านนา สิบสองพันนาและเชียงตุง เป็นเรื่องเดียวกับเรื่องควายทัวระพีที่พบในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และภาคอีสานของไทย

๒. มีการสร้างสรรค์วรรณกรรมนิทานพระรามให้เป็นวรรณกรรมพุทธศาสนา

๓. วรรณกรรมเรื่องนิทานพระรามที่พบในสังคมชนชาติไทดังกล่าว มีทั้งส่วนที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน

เนื่องจากผู้เขียนเห็นว่า ประเด็นที่ ๒ ที่เคยเสนอในบทความดังกล่าว

ข้างต้น คือ การสร้างสรรค์วรรณกรรมนิทานเรื่องพระรามให้เป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาในดินแดนล้านนาและกลุ่มชนชาติไทที่อยู่ใกล้เคียง เป็นประเด็นที่น่าศึกษาให้ลึกซึ้งขึ้น จึงได้ศึกษาเพิ่มเติมและนำมาเสนอในที่นี้

บทความนี้จะใช้ข้อมูลจากวรรณกรรมเรื่องพระราม ๕ ส่วนวน คือ

เรื่อง**พรหมจักร**และ**หอรมาน** (หรือ**ปรัมมเหียร**) ของล้านนา

คำขับเรื่อง**ลังกาสิบ**ของไทลื้อสิบสองพันนา

พระรามชาดกและ**พระลักพระลาม** ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แพร่หลายในภาคอีสานของไทย จนนับเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานด้วย

ในการศึกษาเรื่องนี้ ผู้เขียนได้ตั้งปัญหาเพื่อหาคำตอบไว้ ๓ ประเด็น ดังนี้

๑. เหตุใดนิทานเรื่องนี้จึงถูกสร้างสรรคให้เป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาในดินแดนดังกล่าว

๒. ในการสร้างสรรค์ให้เป็นวรรณกรรมพุทธศาสนานั้น ผู้แต่งใช้วิธีการอย่างไรบ้าง

๓. นิทานพระรามในฐานะที่เป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาของล้านนา ไทลื้อ และลาวมีความสัมพันธ์กับทศรถชาดกหรือไม่ อย่างไร

บทวิเคราะห์

ผลของการศึกษาได้คำตอบ ดังนี้

๑. **ความเชื่อและประเพณีอันเนื่องด้วยพุทธศาสนาในท้องถิ่นทำให้นิทานพระรามถูกนำมาสร้าง**

สรรคให้เป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาในล้านนาและกลุ่มชนชาติไทที่อยู่ใกล้เคียง

เป็นที่น่าสังเกตว่า กลุ่มชนชาติไทที่มีวรรณกรรมเรื่องพระรามนั้น ล้วนเป็นกลุ่มที่นับถือพุทธศาสนาและเคยมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับอาณาจักรล้านนาก่อนทั้งสิ้น ในสังคมของคนไทลื้อ ไทจีน ไทใหญ่ ลาว และคนไทยในล้านนาในอดีต กล่าวได้ว่า พุทธศาสนามีบทบาทสำคัญยิ่งในการส่งเสริมสนับสนุนการสร้างสรรคและการถ่ายทอดวรรณกรรม วัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษา ผู้ที่สร้างสรรควรรณกรรมทางพุทธศาสนาในสังคมไทจึงเป็นพระหรือผู้ที่เคยบวชเรียนอีกประการหนึ่ง การทำนุบำรุงพุทธศาสนานั้น นอกจากสร้างโบสถ์ วิหาร เจดีย์และพระพุทธรูป และเป็นอุปัฏฐากดูแลพระสงฆ์แล้ว การสร้างพระธรรมและการฟังพระธรรมเทศนาก็เป็นการปฏิบัติที่คนไทยในดินแดนเหล่านี้ให้ความสำคัญอย่างยิ่ง คนไทในดินแดนดังกล่าวจำนวนมากมีความเชื่ออย่างแน่นแฟ้นในเรื่องอานิสงส์การสร้างพระธรรมคัมภีร์ถวายเป็นวัด ความเชื่อดังกล่าว ทำให้เกิดการคัดลอก หรือสร้างสรรควรรณกรรมถวายเป็นวัด ประเพณี “**ทานธรรม**” คือนำพระธรรมคัมภีร์ที่เขียนหรือจารเอง หรือจ้างคนเขียนหรือจารแล้วนำไปถวายวัด ยังถือเป็นประเพณีสำคัญที่ปฏิบัติกันในช่วงเข้าพรรษาของคนไทหลายกลุ่ม คนไทมีความเชื่อเรื่องอานิสงส์การฟังธรรมและนิยมไปวัดเพื่อฟังพระเทศน์ การ

ฟังเทศน์นอกจากได้คติธรรมทางพุทธ-ศาสนาแล้ว ยังได้ฟังเรื่องเล่าต่าง ๆ โดยเฉพาะชาดกที่มีเนื้อเรื่องสนุกสนานหลังจากฟังพระเทศน์แล้ว มักจะมีผู้รู้ท้องถิ่นที่เคยบวชเรียนอ่านเขียนได้คล่อง อ่านวรรณกรรมให้ฟังด้วยวรรณกรรมที่นำมาอ่านมักเป็นชาดกนอกจากนี้ คนไทในสมัยก่อนยังนิยมน่านวรรณกรรมสู่กันฟังตามบ้านที่มีงานมงคลหรืออวมงคล และแม้กระทั่งในยามว่างชาวบ้านก็อาจรวมกลุ่มกันฟังการอ่านวรรณกรรมด้วย คนไทใหญ่เรียกประเพณีการอ่านวรรณกรรมสู่กันฟังว่า “ฮอลี้ก” และเรียกผู้ที่ทำหน้าที่อ่านว่า “จะเล” ปรกติจะเลเป็นผู้ที่อ่านเขียนได้คล่อง บางคนก็เป็นนักแต่งด้วยการอ่านวรรณกรรมสู่กันฟังจึงพบในสังคมชนชาติไทหลายกลุ่ม วรรณกรรมที่นิยมแต่งและอ่านสู่กันฟังได้แก่นิบาตชาดกและชาดกนอกนิบาต

อาจสรุปได้ว่า ความเชื่อในอานิสงส์ของการสร้างพระธรรมถวายวัดและอานิสงส์ของการฟังพระธรรมเทศนาตลอดจนประเพณีการอ่านวรรณกรรมสู่กันฟังในท้องถิ่น ทำให้เกิดการสร้างสรรค์วรรณกรรมใหม่ ๆ ขึ้นและเกิดการถ่ายทอดวรรณกรรมที่แต่งขึ้นในถิ่นหนึ่งไปสู่ถิ่นหนึ่งโดยการคัดลอกหรือนำมาดัดแปลง

อันที่จริง การสร้างสรรค์วรรณกรรมพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาดกนอกนิบาตมีมาตั้งแต่สมัยทริภุชชัย ดังจะเห็นได้จาก ปัญญาชาดก (ดูรายละเอียดใน นิยะดา เหล่าสุนทร, ๒๕๓๘) วัฒนธรรมการสร้างสรรค์วรรณกรรม

พุทธศาสนาของท้องถิ่นได้สืบทอดต่อ ๆ มาในล้านนา วรรณกรรมพุทธศาสนาของท้องถิ่นอาจสร้างสรรค์ขึ้นโดยอาศัยเค้าโครงเรื่องจากตำนานเมือง และตำนานบุคคล ตำนานเมือง เช่น ชินกาลมาลีปกรณ์ จามเทวีวงศ์ ตำนานมูลศาสนา และตำนานบุคคล เช่น ตำนานพระยาเจือง(ทูตยิวังสมาลินี) วรรณกรรมพุทธศาสนาของท้องถิ่นที่นิยมสร้างสรรค์กันมากที่สุดคือ ชาดกนอกนิบาต ซึ่งบางทีก็มีผู้เรียกว่า “ชาดกพื้นบ้าน” และบางเรื่องก็สร้างสรรค์จากนิทานพื้นบ้าน เช่น เรื่องกำกาคำ จำปาสีตันหงส์หิน ปลาแดกปลาสมอ ฯลฯ แม้กระทั่งวรรณกรรมนิทานที่แต่งขึ้นจากภาคกลาง เช่น นิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่ ก็มีการนำมาดัดแปลงให้เป็นชาดกในล้านนา

นิทานเรื่องพระรามหรือรามเกียรติ์เมื่อแพร่กระจายเข้าสู่ดินแดนล้านนา ล้านช้าง และถิ่นที่อยู่ของไทยใหญ่ ไทจีน และไทลื้อ ก็ถูกสร้างสรรค์ให้เป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนาทั้งสิ้น มีชื่อเรื่องต่าง ๆ กัน ดังจะเห็นได้จากเรื่อง **พรหมจักรชาดก** **หอรมาน** หรือ **ปรีมมเหียร** ของล้านนา **พรหมจักร** ของไทจีน **พระรามชาดก** และ **ควายท้าวระพี** ที่พบในลาว และ **ลังกาสิบโ** ของไทใหญ่ รวมทั้ง **คำขบลังกาสิบโ** ของไทลื้อ โดยเกิดจากความเชื่อว่าการสร้างสรรค์วรรณกรรมเหล่านี้จะเป็นอานิสงส์ให้ผู้แต่ง ผู้คัดลอก ผู้เทศนาและผู้ฟัง ได้ประสบความสุขสมปรารถนาในโลกมนุษย์ ในสวรรค์ จนกว่าจะเข้าสู่นิพพาน ดังความตอนท้ายของ **พรหม-**

จักรชาดก ดังนี้

“แม้ว่าผู้ใดได้สร้างเรื่องนี้ด้วยตนก็ดี จ้างท่านเขียนก็ดี ได้เทศนาและได้ฟังก็ดียังหมั่นอันนี้แล้ว ปรารถนาเอาด้วยประการฉะนี้ใด ก็จักสมฤทธิชู้ประการ ต่อทำถึงนิพพานหาทุกข์ได้ชะแล”

ข้อความตอนท้ายของเรื่อง **ปรีมมเหียร** ก็แสดงให้เห็นความปรารถนาของผู้คัดลอกดังนี้

“ข้าพเจ้าหนานพรหมเทพ บ้านพระยาพูเขียนแล ข้าขอเอาดิวิระสุข ๓ ประการ มีนิพพานเป็นยอดแท้ดีหลีเทอะ”

และข้อความตอนท้ายของ **พระรามชาดก** ของลาวมีดังนี้

“ดูรา ท่านทั้งหลายอันเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ทั้งคฤหัสถ์ และนักบวชทั้งหลาย ฌีว่าบุคคะละผู้ใด มักใคร่จักถึงสุขสามประการ คือว่าสุขในเมืองคน ได้เป็นพญาจักรพรรดิราชอันเป็นอาจแก่คนทั้งหลายในชมพูทวีป ทั้งสี่ สุขในเมืองฟ้า คือว่าได้เป็นพญาอินทริปติราช อันเป็นอาจแก่เทวดาทั้งหลาย สุขในเมืองนิฤพานบู้ฐัฒ่า บู้ฐัเข้าพยาชิโรคาทังมวล ดังนั้นท่านทั้งหลายจงพากันชิตเขียนบั้นพญารามชาดกดวงนี้ไว้ เพื่อให้เป็นชาดกจะสูงเฮื่องแก่ศาสนา เป็นที่สักการะบูชาแก่คนและมีฟ้าทั้งหลายสืบ ๆ ไปภายหน้านั้นเถิน หากจักได้ตั้งคำมักปรารถนาทุกเยื้องทุกประการ บ่คาดบ่คานในกาลอันจักมาภายหน้านั้นแล ฌีว่าบุคคะละ

ผู้ใด บ่ได้ขีดเขียนด้วยตนเองตั้งนั้น จงให้ชวนชวैयाหวัดฎุบัจจัยและมาจ้าง ราชบัณฑิตสมณพราหมณ์เจ้าทั้งหลาย ขีดเขียนให้แก่ตน แลเอาไปไหว่นบ สักการะบูชาตั้งนั้นเทิน ก็จักได้ตั้งคำ มักคำปรารภนาทุกประการนั้นแล อันหนึ่ง ผิดว่าตนบ่ได้สร้างและเขียน บ่ได้ จ้างท่านเขียนตั้งนั้น จงให้ชวนชวैयाหา เอาข้าวตอกดอกไม้รูปเทียนให้ได้สิ่งละ ห้าร้อย แลแล้วไปไหว้สมณพราหมณ์ เจ้าทั้งหลายมาเทศนา แลแล้วและฟัง ดำนทานนิทานแต่เค้าเท่าถึงปลาย คัน ได้แล้วจงไปเว้าสืบต่อให้ลูกเต้าหลาน เหลนฟัง ส่วนตั้งคนทั้งหลายผู้ฟังนั้น ก็ จะระงับกลับหายบาปและเวรอันตนได้ กระทำเพื่อเล็กเพื่อน้อย แลแล้วจักได้เกิด เป็นคนผู้ดีมีบุญญาสมภารอันมากนัก แล้ว ก็จักได้ถึงยอดแก้วนิรพานบ่คาด บ่คานันแล”

๒. วิธีการสร้างสรรค์วรรณกรรมนิทานพระรามให้เป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา มีหลายวิธีดังนี้

๒.๑ พยายามแสดงให้เห็นว่าเป็นเรื่องที่มีมาในพระไตรปิฎก จะเห็นได้จากวรรณกรรมนิทานพระรามที่ แต่งขึ้นสำหรับเทศน์ผู้แต่งจะใช้ภาษา บาลีปนภาษาท้องถิ่น เพื่อให้ผู้อ่านผู้ฟัง เข้าใจว่าเป็นเรื่องที่แปลมาจากภาษา บาลี บางเรื่องเริ่มต้นด้วยภาษาบาลี เป็นบทนมัสการพระรัตนตรัย ตามด้วย ข้อความชี้แจงว่าจะแสดงพระธรรม- เทศนาเรื่องที่มีมาแต่เก่าก่อน เช่นใน **หอรมาน (ปริมมเหียร, ควายท้าวระพี)** เริ่มเรื่องว่า

“นโม ตสฺสสตฺถุ นโม เม สพฺพพุกุ ธานํ นมามีหิ รตนตฺตยํ พุกุหิ สงฺฆมฺมจ ดังนี้ ตูรา สปัฏริสะทังหลาย อริยะเจ้า ตนจักวิสิขนา สังคายนาแต่งแปลงไว้ ยังดำนทานนิทานปฐมกัปป์อันนี้เมื่อหัว ที้”

บางเรื่องเริ่มด้วยภาษาบาลีในส่วนที่เป็นปรารภชาติก เช่น **พรหมจักรชาติก** ของล้านนา เริ่มเรื่องโดยกล่าวถึง พระพุทธเจ้าประทับอยู่กับสาวกที่เมือง สาวัดดี และปรารภด้วยเรื่องของเทวทัต ดังนี้

“นโม ตสฺสสตฺถุ ๑ อิทํ สตฺถา สาวตฺถิยํ อุนิสฺสสาย เซตวเน วิหรนฺโต เทว- ทตฺตํ อารพฺภ กเถสิ ๑”

ต่อจากนั้นก็แหวกภาษาบาลีเป็น คำหรือวลี แล้วแปลขยายความ เป็น ระยะเวลา ลักษณะการแต่งเช่นนี้เรียกกัน ว่า “**นิสสัย**” การแต่งจะแบ่งเนื้อเรื่อง ออกเป็นหลายกัณฑ์ กัณฑ์หนึ่งก็บรรจ ในไบลานผูกหนึ่ง เมื่อขึ้นกัณฑ์ใหม่ ก็เริ่มด้วยภาษาบาลี ว่า **นโม ตสฺสสตฺถุ** แล้วเล่าต่อเป็นภาษาบาลี และแปล ขยายความจนจบกัณฑ์ เป็นเช่นนี้จน จบเรื่อง แม้แต่ **คำขับลังกาสิบโ** ของ ชมราวาสขับสู้กันฟัง ก็มีการอ้างว่าเรื่องนี้ มาจากพระไตรปิฎก โดยบอกว่า “เป็น บาลีออกแต่ในธรรม”

๒.๒ แสดงให้เห็นว่าเป็น วรรณกรรมชาติก โดยเขียนให้เป็น เรื่องราวของพระโพธิสัตว์ และเลียน รูปแบบการเสนอของอรรถกถาชาติก

โดยเริ่มด้วยปรารภชาติก กล่าวถึง พระพุทธเจ้าประทับอยู่กับพระสาวก ทรงสดับพระสาวกสนทนากันด้วยเหตุ ใดเหตุหนึ่ง ตรัสว่าเหตุนั้น ๆ เคยเกิด ขึ้นแล้วในอดีต และก็ทรงนิ่ง เมื่อสาวก ทูลอาราธนาที่ทรงเล่าเรื่องราว ตอน ท้ายเรื่องจะมีประชุมชาติก อธิบายว่า ตัวละครสำคัญ คือ พระพุทธองค์เมื่อ ครั้งเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ ตัว ละครอื่น ๆ มาเกิดเป็นใครบ้างในสมัย พุทธกาล ส่วนที่เป็นปรารภชาติกและ ประชุมชาติกในวรรณกรรมนิทานพระ รามของแต่ละแห่งอาจเล่าไม่เหมือนกัน เช่น **พระรามชาติก** ของลาวเล่าว่า พระสาวกรู้สึกอัศจรรย์ที่พระพุทธองค์ ทรงพระสิริโฉมงดงามจึงนำเรื่องนี้มา สนทนากัน เมื่อสาวกทูลอาราธนาที่ทรง เล่าเรื่องนี้ ส่วนในเรื่อง **พรหมจักร** ของ ล้านนาแปลกออกไป คือเล่าว่า ขณะที่ พระสาวกนั่งอยู่พร้อมเพรียงกันใน ธรรมศาลาได้สนทนากันเรื่องพระ เทวทัตเบียดเบียนพระพุทธองค์และ กระทำโลหิตุปบาท ซึ่งนับเป็นกรรม อันหนัก จะทำให้ตกนรกอเวจี พระพุทธ- องค์ได้ทรงชี้แจงว่า ขณะยังเสวยพระ ชาติเป็นพระโพธิสัตว์พระชาติหนึ่งก็ทรง ได้รับการเบียดเบียนจากพระเทวทัต มาแล้ว ทรงมีพระพุทธดำรัสแล้วก็ทรง นิ่ง พระสาวกจึงทูลอาราธนาขอให้ทรง แสดงพระธรรมเทศนา พระพุทธองค์จึง ทรงเล่าเรื่อง ส่วนตอนที่ประชุม ชาติกพระรามแต่ละสำนวนจะกล่าวไว้ ตรงกันว่าตัวละครเอกฝ่ายดีซึ่งตรงกับ พระรามนั้นคือพระพุทธเจ้าที่เสวยพระ ชาติเป็นพระโพธิสัตว์ในพระชาตินั้น

ทศกัณฐ์หรือตัวละครฝ่ายร้ายที่มีชื่ออื่นมาเกิดเป็นพระเทวทัต ตัวละครอื่นมีแตกต่างกันบ้างตั้งจะยกมาให้ดูพอเป็นตัวอย่างดังนี้

พระรามชาดก	พรหมจักร	รามเกียรติ์ในรัชกาลที่ ๑	บุคคลในสมัยพุทธกาล
ท้าวพระราม	พรหมจักร	พระราม	พระพุทธรเจ้า
ราพณาสวร	วิโรหราช (ลังกา)	ทศกัณฐ์	เทวทัต
สีดา, สีดาจันแจ่ม	สีดา, รัตนสีดา	สีดา	ยโสธราพิมพา
ท้าวพระลัก	รัมมจักร	พระลักษณ	พระอานนท์
ม้ามณีกาบ			พระโมคคัลลาน
	หรมาน	หนุมาน	ฉันทนเถระ
	ครุฑไล่จิกพญาวิโรหราช		พระยาพิมพิสาร

๒.๓ แทรกความรู้หรือคติเกี่ยวกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา โดยทั่วไปจะแทรกความรู้เรื่องหลักกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เน้นให้มีศีล และบำเพ็ญทาน ในการชี้ให้เห็นผลของกรรมจะอธิบายโดยแทรกเรื่องบุพกรรม เช่น ใน **พรหมจักร** ของล้านนาจะอธิบายว่าเหตุใดตัวละครจึงมีชะตากรรมต่าง ๆ เช่น นางสีดาถูกอุ้มไปนอนแพให้ลอยน้ำไปขณะเป็นทารก ผู้แต่งก็แทรกเรื่องราว พระพุทธรเจ้าได้ทรงอธิบายว่าเป็นเพราะในอดีตชาติ นางสีดาชื่อปลาบึงแล้วใส่ภาชนะเก็บไว้ แมวมาคาบปลาไปกิน นางจึงจับแมวใส่ช่องไม่ปิดฝาแล้วนำไปวางในแม่น้ำ สักพักหนึ่งนางเกรงจะเป็นวิบากกรรมจึงกลับไปดูปรากฏว่าแมวยังไม่ตาย นางก็เลยปล่อยไป แต่ก็ต้องรับกรรมในชาติต่อมา ตัวอย่างการแทรกคติเรื่องวิบากกรรม และความไม่เที่ยงแท้ในสังสารวัฏ เช่น เมื่อนางสีดาถูกวิโรหราช (ทศกัณฐ์) อุ้มเหาะไป พรหมจักร (พระราม) ซึ่งกลับจากตามกวางมาไม่เห็นนาง งามข้าราชบริพารพอทราบเรื่องก็เศร้าโศก

เสียใจมาก บอกแก่ข้าราชบริพารว่า “*กูราชาบได้หันหน้านางหน้าหน้า ก็แดนที่ยังว่าจักเข้าสู่ภรรษาชะแล*” ข้าราชบริพารก็ปลอบโยนว่าขออย่าเศร้าโศกไปเลย ตราบใจที่ยังท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏนี้ไม่มีอะไรเที่ยง

“*ข้าแต่มหาราชาจะเป็นเจ้า อย่าได้โศกเส้าหมองใจนักกว่าเช่นเทอะ หากเป็นวิบากตนแต่หลังมาสนองตอบแท้ดีหลี มหาราชาเป็นเจ้าจุงบันเทาเอาเสียยังโสกทุกข์ อันว่าเที่ยวในวิภวภูสงสารยอมได้ถึงสภาวะอันบ่หมั้นบ่เที่ยง รู้เบี่ยงซ้ายจากกัน หากเป็นรัมมตาแก่โลก ย่อมได้ต้องทุกข์โสกตาย*”

ผู้แต่งได้อธิบายบุพกรรมของพรหมจักรโดยสมมติว่าพระพุทธรเจ้าทรงเล่าให้พระสาวกฟังว่า ครั้งหนึ่งในอดีตชาติ พระพุทธรองค์เกิดเป็นลูกคหบดีในเมืองพาราณสี ไปทำนาปลูกและภรรยาไถลป่าแห่งหนึ่ง เมื่อข้าวแก่ถึงคราวเก็บเกี่ยว ถึงตอนเย็นจะหุงหาอาหาร ฝ่ายสามีไปหาฟืนและเห็นนก

คุ่มตัวเมียปักไข้อยู่ในรัง ก็จับเอามาจะฆ่าและปรุงเป็นอาหาร พอดีนกคุ่มตัวผู้กลับมาไม่เห็นตัวเมียก็ร้องและบินไปบินมา ภรรยาจึงบอกให้สามีนำนกตัวเมียกลับคืนสู่รัง พระพุทธรองค์จึงทรงชี้แจงแก่พระสาวกว่า วิบากกรรมครั้งนั้นจึงทำให้เมื่อเสวยพระชาติเป็นพรหมจักรจึงต้องพลัดพรากจากนางสีดา “*เหตุตั้งอัน กูพระตถาคตจะได้เกิดมาเป็นลูกพระยาพาราณสี ได้ไปหันนางหน้าให้ เจ้าก็เวนน้องหื้อได้เป็นภริยา มาถึงกลางทางแล้วตั้งอัน พระยาลังกาผู้เป็นพาละก็จึงได้ลักเอานางหนีไปนั้น*”

ผู้แต่งได้แทรกคำอธิบายเรื่องทุกข์โดยบรรยายว่าเมื่อพรหมจักรได้ชักถามฤๅษีถึงทางไปเมืองลังกา แล้วก็เดินทางตามหานางสีดาด้วยความเศร้าโศกถึงกับร้องไห้หน้าตานองหน้า ผู้แต่งได้แทรกคำอธิบายเรื่องทุกข์โดยสมมติว่าพระพุทธรเจ้าได้ตรัสเทศนาแก่บรรดาสาวกดังนี้

“*เหตุตั้งอันพระพุทธรเจ้าจึงเทศนาว่า “ภิกขเว ดูรากิขทั้งหลาย อันว่า*

สัตตโลกอันทวนเที่ยวไปมาในวิภูฏ-
สงสารนี้ ย่อมได้ประกอบทุกข์ คือว่า
อุปโยหิ สมฺปโยโค ทุกข์อันได้อยู่ได้
กินได้ประสบพบกับด้วยคนผู้เป็นข้าเสิก
และคนผู้ซึ่งกันก็เป็นทุกข์แล ปิเยหิ
วิปโยโค ทุกฺโข ได้พลัดพรากจากคน
ผู้เป็นที่รัก คือ พ่อและแม่ ลูกและเมีย
อันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์แล ปรารถนา
มักใคร่ได้อันใด วัตถุเยื้องไถแลบได้ ก็
เป็นทุกข์แล ได้วัตถุอันใดเป็นต้นว่า
เงินและค่า เครื่องอาภรณ์อันใด แต่
ฉิบหายเสียก็เป็นทุกข์แก่สัตตทั้งหลาย
นั้นแล ก็หากติดกับด้วยวิบากอันตน
หากได้กะทำมาแต่ก่อนนั้นแล”

ใน พรหมจักรชาดก ของล้านนา
ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการทำดี
โดยชี้ให้เห็นว่า ทั้งพรหมจักรและรัมม-
จักร ซึ่งได้กระทำความดี มีศีลและให้
ทาน หลังจากปกครองบ้านเมืองด้วย
ทศพิธราชธรรมแล้ว เมื่อสิ้นชีวิตก็ไป
เกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ผู้แต่งได้สรุป
ถึงผลของกรรมอีกครั้งหนึ่งในตอนท้าย
เรื่องดังนี้

อันว่ากัมมวิบากอันตนได้กะทำ
อันเป็นบุญและบาปนั้น ก็หื้อปุละผู้นั้น
ได้เสวยเสพผลวิบากแห่งบุญและบาป
อันนั้น คือว่าเชื่อชาติบ่ขาดแล อันว่า
กัมมอันเป็นบุญ เป็นที่เกิดแห่งสัตตทั้ง

หลายแล มีองค์ลักษณะอันดั่งมัลลวัน
ถ้วนแล ได้เกิดในตระกูลอันประเสริฐ
คหบดีเสฏฐิอันมีเข้าของมากนัก ยุท่า
กินและจ่ายบ่ไร้ยากชื่นใจสังข์อันแล
อันว่ากัมมอันเป็นบาปนั้น ก็หื้อ
ได้เสวยทุกข์ในอบายทั้งสี่มีนรกเป็นต้น
แม่นเกิดมาก็มีรูปอันผางร้าย มีองค
เนื้อตบ่ปลอดล้วนถ้วน เป็นเบี้ยเป็น
ค่อมเป็นง่อยเป็นเรื้อนเป็นกลาง หู
หนวก ตาบอด เป็นเรื้อนผักหวาน ผุงนี้
อันปapakมมฺหากแต่งหื้อเป็นแล จา
เพื่อลางที่ก็ได้เป็นข้าท่าน และทุกข์ไร้
ชื่นใจหาสังข์จุกงักใส่บ่ได้ ก็ด้วยปapak
กัมมอันตนหากได้กะทำ คือประมาท
ในกุศลบุญบรูหื้อทาน คือว่ามีใจบ่หลือม
ใสในกุศลบุญ ประกอบไปด้วยมัจเจร-
รัมมคำตระหนี่ถือมิจฉาทิฏฐิอันผิดนั้น
ก็เที่ยวยอมได้ไปตกอบายทั้งสี่ แม่น
มาเกิดก็ได้เกิดในตระกูลอันทุกข์ไร้ยาก
ชื่นใจนักแล ...

ตอนท้ายเรื่องผู้แต่งได้เตือนสติ
ผู้อ่านผู้ฟัง ซึ่งยังเป็นผู้ที่ไม่สามารถ
บรรลุถึงนิพพาน ให้พากันปฏิบัติตาม
คำสอนของพระพุทธเจ้าด้วยการให้ทาน
รักษาศีล ฟังพระธรรมเทศนา และปฏิบัติ
ภาวนาไปเสมอ ๆ เพื่อจะได้ถึงสุข ๓
ประการ คือ สุขในโลกมนุษย์ ในสวรรค์
และนิพพานอันเป็นที่สูงสุดดังนี้

ตุเมเห ภานฺตา สุทฺถานํทํหลายอัน
ไปได้ถึงนิพพานเทอดังอัน จุงเอากัน
ปฏิบัติตามด้วยธัมมเทศนาคำสอน
พระพุทธเจ้า หื้อทาน รักษาศีล ฟังรัมม
เมตตภาวนาไปใจ ๆ ก็ยังจักได้ถึง
สุข ๓ ประการ มีสุขในเมืองฟ้าและ
เมืองคน เป็นที่แล้วคือมหาเนรพาน
บ่อย่าชะแล

ตัวอย่างวิธีการแทรกความรู้ทาง
พุทธศาสนาได้อย่างน่าสนใจเป็นอย่าง
ยิ่ง ได้แก่ เรื่องพระรามชาดก ตอนต้น
เรื่องเมื่อกกล่าวถึงความเป็มาของ
ราพณาสวร โดยเล่าว่า ท้าววิรุพหก
มีโอรสเกิดมามีรูปร่างผิดปรกติ ไม่มี
แขนขา ชาวเมืองตั้งชื่อว่า “เจ้าลุนลู่”
พระอินทร์คิดจะช่วยเหลือจึงแกล้งลง
มาขี่ม้าเข้าไปถามท้าววิรุพหกซึ่งไถนา
อยู่ว่า วันหนึ่งไถนาได้ก็แถว ยังไม่ทัน
ที่ท้าววิรุพหกจะตอบพระอินทร์ก็ควบ
ม้ากลับไปเสีย เป็นเช่นนี้สองวันติดกัน
ทำให้ท้าววิรุพหกเป็นกังวล เกรงว่าจะ
เกิดเหตุร้าย เจ้าลุนลู่อาสาช่วยบิดา พอ
วันรุ่งขึ้นพระอินทร์ลงมาถามอีกก็ใช้
ไหวพริบถามให้พระอินทร์ตอบบ้างว่า
พระอินทร์ขี่ม้ามานั้นนับรอยเท้ามาได้
กี่รอย พระอินทร์จึงชี้แจงว่าต้องการ
มาช่วยให้เจ้าลุนลู่มีรูปงาม แล้วก็ถาม
ปัญหาธรรมเจ้าลุนลู่ ดังนี้

พระอินทร์ถามว่า	- หนึ่งไม่มีสอง ได้แก่อะไร
เจ้าลุนลู่ตอบว่า	- พระพุทธเจ้า
พระอินทร์	- สองไม่มีสาม ได้แก่อะไร
เจ้าลุนลู่	- รูปธรรมนามธรรม
พระอินทร์	- สามไม่มีสี่ ได้แก่อะไร

เจ้าลุนล์	- เวทนา สุขทุกข์ อสุขมทุกข์
พระอินทร์	- สี่ไม่มีห้า ได้แก่อะไร
เจ้าลุนล์	- อริยสัจสี่
พระอินทร์	- ห้าไม่มีหก ได้แก่อะไร
เจ้าลุนล์	- เบญจศีล
พระอินทร์	- หกไม่มีเจ็ด ได้แก่อะไร
เจ้าลุนล์	- อินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
พระอินทร์	- เจ็ดไม่มีแปด ได้แก่อะไร
เจ้าลุนล์	- โพชฌงค์เจ็ด
พระอินทร์	- แปดไม่มีเก้า ได้แก่อะไร
เจ้าลุนล์	- อุโบสถศีล

ปรากฏว่าเจ้าลุนล์ตอบได้หมด พระอินทร์เลยพาขึ้นไปเมืองแกน แกนองค์หนึ่งเลยเอาเจ้าลุนล์ใส่บา้และซุบเสียบใหม่ เมื่อทำไม่สำเร็จ ร้อนถึงพระอินทร์ต้องให้พระมาตุลีมาช่วยซุบเจ้าลุนล์ให้มีรูปสวยงามและมีเทวบัญชาให้ลงมาเกิดในมนุษย์โลกใหม่ คำตอบของปัญหา ๘ ข้อนี้ เป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนควรจะต้องทราบ นับเป็นความชาญฉลาดของผู้แต่งเป็นอย่างดี ที่สร้างตัวละครที่มีลักษณะประหลาดให้เป็นผู้ตอบปัญหา ทำให้ผู้อ่านผู้ฟังพระธรรมเทศนาติดตามเรื่องด้วยความสนใจและได้ความรู้ ความคิดอย่างไม่ตั้งใจ การให้ความรู้ทางพุทธศาสนาโดยใช้วิธีถามปัญหา เช่นนี้ยังพบในชาดกพื้นบ้านเรื่องอื่นด้วย หนึ่ง น่าสังเกตว่าในวรรณกรรมของลาวเรื่องนี้กล่าวถึงแกน ซึ่งเป็นเทพที่สำคัญตามความเชื่อดั้งเดิมของชนเผ่าไทด้วย ในวรรณกรรมบางเรื่องของลาว เช่น มหาภาพย์เรื่องท้าวเจืองตอนต้น และในพงศาวดารล้านช้าง แกนเป็นที่เคารพนับถืออย่างสูง

แต่ในพระรามชาดกแกนกลับมีความสำคัญน้อยลง เช่นเดียวกับที่ปรากฏในวรรณกรรมลาวเรื่องพญาตันคากและมหาภาพย์เรื่องท้าวเจืองตอนปลาย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้แต่งเป็นผู้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาและผู้แต่งต้องการชี้แนะว่า พระพุทธศาสนามีความสำคัญมากกว่าความเชื่อแบบดั้งเดิม

ใน ลังกาสิบโห ของไทลื้อ หนุมานหรือหนุมอมตามที่คนไทลื้อเรียก มีลักษณะนิสัยค่อนข้างตึงตังและซุกซนเที่ยวไปหลอกสามเณรให้ตกใจกลัว ฉีกจีวรพระ และทิ้งสายร้อยคัมภีร์เล่น เลยถูกรูปาหลวงสาปให้เสื่อมฤทธิ์ สังคมไทลื้อก็เช่นเดียวกับสังคมล้านนา พุทธศาสนิกชนจะต้องให้ความเคารพต่อพระสงฆ์เสมอ ทั้งต้องให้ความเคารพอย่างสูงต่อพระธรรมคัมภีร์และอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบคัมภีร์ ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในโบราณราชชาดกใน ปัญญาสาชดก ได้กล่าวถึงอานิสงส์การถวยคัมภีร์เป็นสมบัติของพระศาสนาว่า การเขียนกิติ การจารกิติ การถวยใบลานตลอดจน

อุปกรณ์ที่ใช้จาร เช่น เหล็กแหลม และอุปกรณ์ที่เป็นเครื่องประกอบคัมภีร์ เช่นไม้ประกับและด้ายร้อยคัมภีร์ ล้วนมีอานิสงส์ให้ประสบความสำเร็จ ความเจริญรุ่งเรืองในชาตินี้และชาติต่อ ๆ ไป ผู้แต่งได้ถือโอกาสเน้นย้ำความสำคัญของพระสงฆ์และศาสนวัตถุโดยผ่านเรื่องของหนุมอม

๓. ความสัมพันธ์ของวรรณกรรมเรื่องพระรามซึ่งเป็นชาดกพื้นบ้านของล้านนาและกลุ่มชนชาติไทกับทศรถชาดก

ทศรถชาดก เป็นชาดกเรื่องหนึ่งปรากฏในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เอกาทสนิบาต มีเค้าโครงเรื่องมาจากนิทานพระรามที่เล่าขานกันมาก่อนเช่นเดียวกับมหาภาพย์รามายณะดังกล่าวแล้วข้างต้น เป็นชาดกที่มีเนื้อเรื่องสั้น ๆ เริ่มด้วยพระพุทธเจ้าทรงปรารภถึงชายหนุ่มผู้หนึ่งซึ่งบิดาเสียชีวิต มัวแต่เศร้าโศกเสียใจ ถึงกับทอดทิ้งกิจการทุกอย่างได้เสด็จไปที่บ้านชายผู้นี้และทรงเตือน

สตีว่า ในอดีตมีบุคคลผู้หนึ่งบิดาเสียชีวิต เนื่องจากเป็นผู้ตระหนกในโลกธรรม ๘ ประการ ชายผู้นั้นจึงไม่เศร้าโศกแม้แต่น้อย เมื่อชายหนุ่มอาราธนาจึงทรงนำเรื่องราวมาแสดง เนื้อเรื่องของชาตกโดยย่อมีดังนี้

พระเจ้าทศรถครองเมืองพาราณสี มีโอรส ๒ องค์ และธิดา ๑ องค์ กับอัครมเหสี พระโอรสองค์ใหญ่นามว่า รามบัณฑิต องค์รองนามว่า ลักษณะกุมาร ส่วนพระธิดานามว่า สีดาเทวี หลังจากอัครมเหสีสิ้นพระชนม์พระเจ้าทศรถได้ตั้งสตรีคนหนึ่งขึ้นเป็นอัครมเหสีแทน และมีโอรสกับมเหสีองค์นี้ ๑ องค์นามว่า ภารตกุมาร พระเจ้าทศรถโปรดปรานมเหสีองค์นี้เป็นอันมาก ถึงกับบอกใ้นางขอพรข้อหนึ่ง มเหสีองค์นี้ร้อจนโอรสอายุได้ ๗ ปี จึงขอราชสมบัติให้แก่โอรสของตน พระเจ้าทศรถจำเป็นต้องยกราชสมบัติให้แก่ ภารตกุมาร และให้รามบัณฑิตและลักษณะกุมารออกจากเมืองไปอยู่ป่าและสั่งว่า อีก ๑๒ ปีเมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ตามโหรทำนายไว้ให้กลับมายึดเอาราชสมบัติคืน เวลาผ่านไปได้ ๙ ปี พระเจ้าทศรถสิ้นพระชนม์ ภารตกุมารได้เดินทางไปพบรามบัณฑิตในป่า เมื่อพบก็ฟูปลงที่เท้าและเล่าพลางร้องไห้ว่า พระเจ้าทศรถสิ้นพระชนม์เสียแล้ว ขอเชิญรามบัณฑิตกลับไปครองเมือง ลักษณะกุมารและนางสีดาเทวีได้ยินก็เกิดความเศร้าโศกเสียใจจนสลบไป มีแต่รามบัณฑิตที่ไม่แสดงอาการเศร้าโศก คร่ำครวญแต่ประการใด ภารตกุมารจึงถามรามบัณฑิตด้วยความประหลาดใจ

ว่าเหตุใดจึงไม่เศร้าโศกเสียใจ รามบัณฑิตได้กล่าวอธิบายเป็นบทร้อยกรอง (คาถา) ที่เป็นคติธรรมมีความหมายลึกซึ้งยิ่งสรุปได้ว่า ความตายเป็นสภาวะที่ทุกคนต้องประสบ ไม่ช้าก็เร็ว ไม่มีใครหลีกเลี่ยงความตายได้ ทุกคนมีกรรมเป็นของตน แม้จะคร่ำครวญเพียงใดก็ไม่ช่วยให้ผู้ที่ตายไปฟื้นคืนชีพได้ ผู้ที่ฉลาดหลักแหลมจึงควรตระหนกในโลกธรรม ๘ ระดับความเศร้าโศกและทำประโยชน์แก่ผู้มีชีวิตอยู่ต่อไป กล่าวได้ว่า ชาตกเรื่องนี้เน้นการเสนอคติธรรมที่สำคัญคือ เรื่องของความไม่เที่ยง นอกจากนี้ รามบัณฑิตยังแสดงความตั้งใจว่าจะไม่กลับไปครองเมืองจนกว่าจะครบ ๑๒ ปีตามคำสั่งของพระบิดา ภารตกุมารได้ขอร้องเท้าที่ทำได้ด้วยหมฺยาของรามบัณฑิตไปวางเหนือบัลลังก์เป็นเวลา ๓ ปี เมื่อเวลาผ่านไปครบ ๑๒ ปีแล้ว รามบัณฑิตก็กลับไปครองเมืองพาราณสี และแต่งตั้งให้นางสีดาเป็นอัครมเหสี ตอนท้ายมีประชุมชาตกว่า พระเจ้าทศรถได้มาเป็นพระเจ้าสุทโธทนะ พระมารดาของรามบัณฑิตได้มาเป็นพระนางสิริมหามายา สีดาได้มาเป็นมารดาของราहुล ภารตกุมารได้มาเป็นพระอานนท์ ลักษณะกุมารได้มาเป็นพระสารีบุตร รามบัณฑิตได้มาเป็นพระพุทธรองค์

เมื่อเปรียบเทียบเนื้อเรื่องของวรรณกรรมเรื่อง **พรหมจักร หอราหม (ปรีมมเหียร หรือ ควายทวัระพี) พระรามชาตก พระลักพระลาม และลังกาสิบโ** ซึ่งเป็นชาตกพื้นบ้านของล้านนาและกลุ่มชนชาติไทกับ **ทศรถ**

ชาตก แล้วอาจกล่าวได้ว่า แม้โครงเรื่องหลักจะคล้ายกันอยู่บ้าง แต่โครงเรื่องย่อยและรายละเอียดหลายตอนที่ไม่ปรากฏใน**ทศรถชาตก** นั้น มีความคล้ายคลึงกับที่ปรากฏใน**บทละครเรื่องรามเกียรติ์** ของรัชกาลที่ ๑ ซึ่งมีที่มาจากรามายณะ (อาจมาจากรามายณะหลายสำนวน) วรรณกรรมของล้านนา ไทลื้อ และลาวดังกล่าวน่าจะมีที่มาจากหลายแหล่ง ขณะนี้ยังไม่สามารถจะยืนยันได้ชัดเจนว่า มีที่มาจากที่ใดบ้าง เพราะจำเป็นต้องศึกษาวรรณกรรมที่มาจากรามายณะสำนวนของประเทศที่อยู่ใกล้ชิดกับล้านนา ไทลื้อ และลาว เช่น พม่าและเขมรด้วย นอกจากนี้ บางตอนอาจมีที่มาจากชาตกเรื่องอื่น หรือนิทานพื้นบ้านเรื่องอื่นของท้องถิ่นก็เป็นได้

ในด้านคติธรรมที่มุ่งนำเสนอก็ไม่ตรงกันทีเดียวนัก **ทศรถชาตก** มุ่งเสนอเรื่องหลักธรรมเรื่องเดียวคือ ความไม่เที่ยงและเน้นความสำคัญของการตระหนกในโลกธรรม ๘ ประการ ส่วนชาตกพื้นบ้านที่เป็นนิทานพระรามของล้านนาและกลุ่มชนชาติไทมักนำเสนอเรื่องการให้ทาน การรักษาศีล การปฏิบัติภาวนา และเรื่องของกรรม อันเป็นคติธรรมที่เข้าใจไม่ยากเกินไปนัก ปรากฏในวรรณกรรมพุทธศาสนาของท้องถิ่นอีกหลายเรื่อง

วรรณกรรมนิทานพระรามเมื่อแพร่กระจายเข้าสู่ล้านนาและดินแดนชนชาติไท อาจเข้ามาในรูปของรามายณะสำนวนต่าง ๆ รวมทั้งทศรถชาตก ก่อให้เกิดการสร้างสรรคัวรรณกรรมขึ้น

ใหม่เป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาที่มีทั้งส่วนที่คล้ายคลึงและแตกต่างจากรamayanaและทศรชชาติก แต่บทบาทหน้าที่ในการให้ความสำคัญต่อการเผยแพร่คติธรรมทางพุทธศาสนาในท้องถิ่นนับเป็นบทบาทหน้าที่ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่สังคม การให้ทาน การรักษาศีล ตลอดจนการยึดมั่นในหลักกรรม ที่เน้นในวรรณกรรมเหล่านี้และวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องอื่น ๆ น่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ดินแดนดังกล่าวในอดีตมีความสงบร่มเย็น มีความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เป็นสังคมที่น่าอยู่ ทั้ง ๆ ที่ความเจริญในด้านเทคโนโลยีไม่สูงเท่าปัจจุบันนี้

เอกสารอ้างอิง

เจริญ มาลาโรจน์. “วิเคราะห์วรรณกรรมไทยลือเรื่องคำขัณฑ์กาลิหวั”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจาริกภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๕.
 ฉัตรยุพา สวัสดิพิงษ์. การศึกษาเปรียบเทียบรามเกียรติ์ฉบับลานนาฉบับภาคใต้. งานวิจัยโครงการแลกเปลี่ยนอาจารย์ระหว่างมหาวิทยาลัย ทบวงมหาวิทยาลัย, ๒๕๑๒.
 ฉันทส ทองช่วย. รามเกียรติ์กับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้. โครงการบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๒๒. เอกสารอัดสำเนา.
 ชฎารัตน์ สุนทรธรรม. “การศึกษาเรื่องรามเกียรติ์สำนวนท้องถิ่นอีสาน”. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๕.
 นิยดา เหล่าสุนทร. ปัญญาสชาดก ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรอง

ของไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แม่คำผาง, ๒๕๓๘.
 ประคอง นิมมานเหมินท์ และดาวเชิงหวา. **อาปมไทใต้คง นิทานกับสังคม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แม่คำผาง, ๒๕๔๒.
 ปรีมเมธีเยร หอธรมาน. หน่วยส่งเสริมศิลปศึกษาและวัฒนธรรมลานนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๗. เอกสารอัดสำเนา.
 พระคัมภีร์ชาดกแปล ฉบับ ส.อ.ส. เล่ม ๑๑ อรรถกถา เอกาทศ-ทวาทศนิบาต. พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศลในงานออกพระเมรุพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินธรมหาเถร ป.ร.๕) กาญจนบุรี : สหการพิมพ์, ๒๕๓๕.
 พระรามชาดก. พระสารประเสริฐ (ตรี นาคะ-ประทีป) และหลวงศรีอมรญาณ (ศรี อมร) ถอดความบรรยายจากหนังสือเทศน์ หลวงศรีอมรญาณ (ศรี อมร). โรงพิมพ์ศรีหงส์, ๒๔๗๖. (พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฉานปณิกศพมารดา ณ วัดโบสถ์ บ้านกะทุม พระนครศรีอยุธยา วันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๖). พระนคร : โรงพิมพ์ศรีหงส์, ๒๔๗๖.
 พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ. ผู้ตรวจชำระ **พระลัก-พระลาม (รามเกียรติ์)**. มูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป. กรุงเทพฯ, ๒๕๑๕.
 พิษิต อัครนิถ. การศึกษาเปรียบเทียบรามเกียรติ์ฉบับต่าง ๆ ของล้านนาไทย. ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
 มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **บ่อเกิดรามเกียรติ์**. ธนบุรี : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๑.
 ศักดิ์ศรี แยมันดดา. “รามายณะ”. วรรณวิทยารวมบทความทางวิชาการ ภาควิชาและวรรณคดีไทย-บาลี-สันสกฤตบางเรื่อง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔. (จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในวาระการเกษียณอายุราชการของรองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมันดดา).
 ศิราพร ฐิตะฐาน. **รามเกียรติ์ : ศึกษาในแง่การแพร่กระจายของนิทาน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒.
 ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์. ลักษณะความเป็นมาและ

พฤติกรรมของตัวละครในรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๑. งานวิจัยลำดับที่ ๑๒ สถาบันไทยคดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔.

สมพร สิงห์โต. **ความสัมพันธ์ระหว่างรามายณะของวาลมิกีและรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑**. เอกสารการนิเทศการศึกษา ฉบับที่ ๑๕๒ หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ, กรุงเทพฯ : เจริญวิทยการพิมพ์, ๒๕๒๐.

สิงฆะ วรรณสัย, ผู้ปริวรรต. **ชาดกนอกนิบาตพรหมจักร รามเกียรติ์ฉบับสำนวนภาษาลานนาไทย**. หนังสือในโครงการตำราแผนกภาษาคติศึกษา ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พิมพ์ในความอุปถัมภ์ของธนาคารกรุงเทพ จำกัด, กรุงเทพฯ : มิตรนราการพิมพ์, ๒๕๒๒.

เสฐียรโกเศศ. **อุปกรณรามเกียรติ์**. สำนักพิมพ์บรรณาคาร อมรการพิมพ์, ๒๕๑๕.

Winternitz, Maurice. **History of Indian Literature**. Vol.I University of Calcutta. New Delhi : V.K.Batra at Pearl Offset Press, 1977.

เอกสารอักษรท้องถิ่น

คำขัณฑ์กาลิหวั อักษรไทลื้อใหม่. คุณมิ่ง : ยี่นน้ำนมันซู้อ่าน. ๑๕๘๑.
 พรหมจัก อักษรตัวเขียนไทจีน คัดลอกจากใบลาน ห้องสมุด ดร.อนาโตล แปร์ติเยร์ หมายเลขเอกสาร ตามหนังสือวรรณกรรมไทยเงิน AP-72 และ AP-73

สัมภาษณ์

คณิต วนากมล. นักวิชาการเชื้อสายไทใหญ่ชาวแม่ฮ่องสอน, ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๖.
 สวัสดิ์ เขมกปสิทธิ์. ผู้แปลเรื่อง ลังกาลิหวัสำนวนไทใหญ่, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๖.
 ดาว เชิงหวา. นักวิชาการชาวไทใต้คงประจำมหาวิทยาลัยชนชาติ มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน, ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๖.

Abstract **The Story of Rama in Buddhist Literature**

Prakong Nimmanahaeminda

Associate Fellow of the Academy of Arts, The Royal Institute, Thailand

The story of Rama disseminated from India to Lanna and many Tai communities in neighbouring countries. This Indian myth has been changed into Buddhist literature in these areas. The studying of Rama stories of Lanna, Tai Lue and Laos can be concluded that local belief and practice in Buddhism are the main cause of this changing. There are three tactics in changing Rama stories into Buddhist literature : 1. The stories are mentioned to be devined from Buddhist doctrine written in Pali language 2. It is one of Jatakas. 3. Present some Buddhist teaching or Dhamma. Their significant function is to promote Buddhist Dhamma among the Tai people and to lead peaceful lives in societies.

Key words : Rama Story, Ramayana, Buddhist Literature, folk Jakata